



BO‘LAJAK JISMONIY TARBIYA O‘QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Ilmiy rahbar: Jismoniy tarbiya va sport kafedrası assistent o'qituvchisi

Qurbonova Dildora

Saparboyev Mavlonbek Mirzobek o'g'li

Nukus davlat pedagogika instituti Ellikqal'a fakulteti

Jismoniy ma'daniyat ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

E-mail: mavlonbeksafarboyev@gmail.com. Tel+998771290062

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi ko‘rib chiqilgan. Kasbiy kompetensiyaning tarkibiy qismlari, ularni shakllantirishga ta’sir etuvchi pedagogik shart-sharoitlar, zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish yo‘nalishlari tahlil qilingan. Muallif tomonidan oliy ta’lim muassasalarida jismoniy tarbiya yo‘nalishi talabalarining nazariy bilimlari bilan amaliy ko‘nikmalari o‘rtasidagi bog‘liqlikni mustahkamlashga qaratilgan yondashuvlar taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: kasbiy kompetensiya, jismoniy tarbiya o‘qituvchisi, pedagogik mahorat, ta’lim sifat, amaliy tayyorgarlik, motivatsion komponent, innovatsion texnologiyalar.

Annotation: This article examines the development of professional competencies of future physical education teachers. The structural components of professional competence, pedagogical conditions influencing their formation, and directions for using modern educational technologies are analyzed. The author proposes approaches aimed at strengthening the connection between theoretical knowledge and practical skills of physical education students.



Key words: professional competence, physical education teacher, pedagogical skill, quality of education, practical training, motivational component, innovative technologies.

Kirish

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida yosh avlodning jismoniy va ma'naviy jihatdan sog'lom, barkamol bo'lib voyaga yetishi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu vazifani amalga oshirishda jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy tayyorgarlik darajasi, uning pedagogik mahorati va zamonaviy metodikalarni qo'llash qobiliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois oliy ta'lim tizimida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi doimiy ravishda takomillashtirishni talab qiluvchi dolzarb muammo bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy maktabda jismoniy tarbiya darslari nafgat o'quvchilarning jismoniy sifatlarini rivojlantirish, balki ularda sog'lom turmush tarzi ko'nikmalarini shakllantirish, jamoaviy faoliyat va irodaviy sifatlarni tarbiyalash vazifalarini ham bajaradi. Bunday murakkab va ko'p qirrali vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o'qituvchi nafaqat sport turlari bo'yicha chuqur bilimga, balki psixologik-pedagogik tayyorgarlikka, muloqot madaniyatiga va innovatsion yondashuvlarni qo'llash ko'nikmasiga ham ega bo'lishi lozim.

Tadqiqotning maqsadi — bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalari tarkibini aniqlash, ularni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlarni ilmiy asoslash va amaliyotga tatbiq etish yo'llarini ko'rsatib berishdan iborat.

Mavzuga oid ilmiy-uslubiy adabiyotlar tahlili

Kasbiy kompetensiya tushunchasi pedagogika fanida turlicha talqin etiladi. Ko'pchilik tadqiqotchilar uni shaxsning muayyan kasbiy faoliyatni muvaffaqiyatli



amalga oshirishga imkon beruvchi bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlar yig'indisi sifatida ta'riflaydilar. Sport pedagogikasi sohasidagi tadqiqotlarda kasbiy kompetensiya tushunchasi jismoniy tarbiya o'qituvchisining o'quv-tarbiyaviy jarayonni ilmiy asosda tashkil etish, o'quvchilarning yosh va jismoniy xususiyatlarini hisobga olgan holda mashg'ulotlarni loyihalashtirish qobiliyati bilan bog'liq holda o'rganiladi.

Xorijiy va mahalliy pedagogik tadqiqotlarda kasbiy kompetentlikning tarkibiy qismlari sifatida bilim (kognitiv), amaliy-faoliyat, shaxsiy-axloqiy va kommunikativ komponentlar ajratiladi. Ushbu komponentlarning uzviy bog'liqligi va bir-birini to'ldirishi natijasida yaxlit kasbiy kompetentlik shakllanadi. Shu bilan birga, sport sohasiga xos bo'lgan jismoniy tayyorgarlik va harakat faoliyatini nazorat qilish ko'nikmalari alohida ahamiyat kasb etadi, chunki bu jihat jismoniy tarbiya yo'nalishini boshqa pedagogik yo'nalishlardan farqlab turadi.

Ta'lim sohasidagi islohotlar doirasida qabul qilingan me'yoriy hujjatlarda oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarining kompetentlik darajasiga qo'yiladigan talablar aniq belgilab qo'yilgan. Bu talablar nafaqat nazariy bilim darajasini, balki amaliy faoliyatda mustaqil qaror qabul qilish, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish va uzluksiz o'z ustida ishlash qobiliyatini ham qamrab oladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, kuzatish, so'rovnoma o'tkazish va pedagogik tajriba-sinov ishlari natijalarini umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqot bazasi sifatida jismoniy tarbiya yo'nalishida ta'lim olayotgan bakalavriat bosqichi talabalari tanlab olindi. So'rovnoma va kuzatishlar orqali talabalarning nazariy bilim darajasi, amaliy ko'nikmalari, kasbga bo'lgan motivatsiyasi va pedagogik mahorat elementlarini o'zlashtirish darajasi baholandi.



Olingan ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, talabalarning katta qismi nazariy bilimlarni o'zlashtirishda muayyan yutuqlarga erishgan bo'lsa-da, ularni amaliy vaziyatlarda qo'llash, ya'ni real o'quv-mashg'ulot jarayonini mustaqil loyihalashtirish va boshqarishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu holat nazariy va amaliy tayyorgarlik o'rtasidagi uzilishni bartaraf etish zarurligini ko'rsatadi.

Natijalar va muhokama

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi tarkibida quyidagi asosiy komponentlarni ajratish maqsadga muvofiqdir:

Motivatsion-qadriyat komponenti — kasbga bo'lgan qiziqish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga bo'lgan ichki ehtiyoj hamda pedagogik faoliyatga ijodiy yondashish istagini ifodalaydi. Bu komponent boshqa barcha komponentlarning shakllanishi uchun asos vazifasini bajaradi, chunki motivatsiyasiz chuqur bilim va barqaror ko'nikma shakllanishi mushkul.

Mazmuniiy-bilim komponenti — sport fiziologiyasi, anatomiya, pedagogika, psixologiya, sport turlari nazariyasi va metodikasi bo'yicha egallangan bilimlar tizimini o'z ichiga oladi. Ushbu komponent o'qituvchining o'quv jarayonini ilmiy asosda tashkil etishi uchun zaruriy nazariy poydevorni ta'minlaydi.

Faoliyat-amaliy komponent — egallangan bilimlarni amaliyotda qo'llash, mashg'ulotlarni rejalashtirish, o'quvchilarning jismoniy tayyorgarligini nazorat qilish, mashqlarni to'g'ri tanlash va metodik jihatdan asoslash ko'nikmalarini birlashtiradi. Bu komponent o'qituvchi faoliyatining amaliy natijadorligini belgilovchi hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Shaxsiy-kommunikativ komponent — o'qituvchining o'quvchilar, hamkasblar va ota-onalar bilan samarali muloqot qurish qobiliyati, pedagogik odob-axloq me'yorlariga rioya qilishi hamda jamoada hamkorlik munosabatlarini shakllantira olishini anglatadi.



Ushbu komponentlarning barchasi o‘zaro uyg‘un holda rivojlantirilgandagina bo‘lajak mutaxassisning yaxlit kasbiy kompetentligi shakllanadi. Shu munosabat bilan oliy ta‘lim muassasalarida quyidagi pedagogik shart-sharoitlarni yaratish tavsiya etiladi:

Birinchidan, o‘quv dasturlarida nazariy va amaliy mashg‘ulotlar nisbatini optimallashtirish, ya’ni talabalarga real maktab sharoitida pedagogik amaliyot o‘tash imkoniyatini kengaytirish zarur. Bu orqali talabalar nazariy bilimlarini amaliy vaziyatlarda sinab ko‘rish va mustahkamlash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Ikkinchidan, o‘quv jarayoniga interfaol metodlar, loyihaviy topshiriqlar, video tahlil va simulyatsiyaga asoslangan mashg‘ulotlarni joriy etish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuvlar talabalarning tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, talabalarning ilmiy-uslubiy faoliyatini rag‘batlantirish, ularni sport pedagogikasi sohasidagi ilmiy-amaliy konferensiyalar, seminarlar va musobaqalarda faol ishtirok etishga jalb qilish orqali kasbiy o‘zini rivojlantirish madaniyatini shakllantirish lozim.

To‘rtinchidan, professor-o‘qituvchilar tarkibi tomonidan talabalarga individual yondashuv asosida murabbiylik (mentorlik) tizimini joriy etish, har bir talabaning kuchli va zaif tomonlarini hisobga olgan holda uning kasbiy rivojlanish yo‘lini belgilashga ko‘maklashish muhim ahamiyatga ega.

Yuqorida keltirilgan shart-sharoitlarning kompleks tarzda amalga oshirilishi bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi. Bunda alohida e’tibor talabalarning mustaqil ishlash, o‘z faoliyatini tahlil qilish va natijalarga tanqidiy yondashish ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilishi lozim.



Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish ko'p bosqichli va uzluksiz jarayon bo'lib, u nazariy bilim, amaliy ko'nikma, shaxsiy sifatlar va kasbiy motivatsiyaning uzviy birligini talab etadi. Oliy ta'lim muassasalarida ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun o'quv dasturlarini takomillashtirish, amaliy mashg'ulotlar hajmini oshirish, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish hamda talabalarga individual yondashuvni ta'minlash zarur. Ushbu chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi kelajakda malakali, raqobatbardosh va o'z sohasiga ijodiy yondashuvchi jismoniy tarbiya o'qituvchilari kadrlarini tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining jismoniy tarbiya va sportni yanada rivojlantirish to'g'risidagi qarorlari va farmonlari.
2. Yo'ldoshev J.G'. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2020.
3. Xalilov Yu.X. Sport pedagogikasi va uning uslubiy asoslari. — Toshkent, 2021.
4. Karimova V.M. Psixologiya va pedagogika asoslari. — Toshkent: Fan, 2019.
5. Ashmarin B.A. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. — Toshkent, 2018.
6. Матвеев Л.П. Спорт педагогикаси назарияси ва методикаси асослари. — Тошкент, 2017.
7. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy-uslubiy jurnallari materiallari, 2022–2024-yy.